

LATURA OBIECTIVĂ A INFRACTIUNII DE ACTIVITATEA MERCENARILOR PREVĂZUTĂ LA ALIN. (I) ART. 141 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Raisa GRECU

Doctor habilitat, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: raisa.grecu@gmail.com
<https://orcid.com/0000-0003-4505-9930>

Vera MACOVEI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: veronicamacovei12@gmail.com
<https://orcid.com/0000-0003-3574-4942>

Prezentul articol face parte din categoria cercetărilor științifice ce aparțin domeniului de Drept penal Partea Specială. Obiectul prezentei cercetări îl constituie caracteristicile laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor realizată prin acțiunea de participare a mercenarilor la conflictul armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente. Cercetarea minuțioasă a aspectelor laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzută la alin.(1) art. 141 CP RM acordă posibilitatea evidențierii problemelor de calificare și identificării soluțiilor în procesul calificării acțiunii de participare a mercenarului la conflictul armat sau alte acțiuni violente.

În prezenta investigație sunt cercetate noțiunile de: participare, conflict armat, acțiuni militare, alte acțiuni violente, răsturnare, submimare a orânduirii constituționale, violare a integrității teritoriale în sensul art.141 CP RM, interpreta-rea cărora constituie un element esențial în procesul de calificare a infracțiunii de activitatea mercenarilor.

Cuvinte-cheie: mercenar, conflict armat, latură obiectivă, participare, activitatea mercenarilor.

OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME OF MERCENARY ACTIVITY PROVIDED IN PAR. (I) ART. 141 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This publication is part of the category of scientific research belonging to the field of Criminal Law Special Part. The object of the present research is the characteristics of the objective side of the crime of the activity of mercenaries carried out by the action of participation of mercenaries in armed conflict, military actions or other violent actions. The thorough investigation of the aspects of the objective side of the crime of the activity of the mercenaries provided in paragraph (1) art. 141 of the Criminal Code of the Republic of Moldova gives the possibility to highlight the qualification problems and to identify the solutions in the process of qualifying the action of the mercenary's participation in the armed conflict or other violent actions.

The present investigation investigates the notions of: participation, armed conflict, military actions, other violent actions, overthrow, undermining the constitutional order, violation of territorial integrity within the meaning of art.141 CP RM, the interpretation of which is an essential element in the qualification process of the crime of mercenary activity.

Keywords: mercenary, armed conflict, objective side, participation, activity of mercenaries.

CÔTÉ OBJECTIF DU CRIME D'ACTIVITÉ MERCENAIRE PRÉVU AU PARAGRAPHE I) ART. 141 DU CODE PÉNAL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Cet article appartient à la catégorie de la recherche scientifique liée au domaine du Droit Pénal, Partie Spéciale. L'objet de cette recherche constitue les caractéristiques du côté objectif du crime d'activité mercenaire mené par l'action de participation de mercenaires au conflit armé, d'actions militaires ou d'autres actions violentes. La recherche sur les aspects du côté objectif du crime d'activité mercenaire prévu au par.1) art. 141 CP RM donne la possibilité de mettre en évidence les problèmes et d'identifier des solutions dans le processus de qualification de l'action de la participation des mercenaires à un conflit armé ou à d'autres actions violentes.

Dans la présente enquête sont étudiées les notions de participation, conflit armé, actions militaires, autres actions violentes, renversement, atteinte à l'ordre constitutionnel, violation de l'intégrité territoriale au sens de l'art. 141 CP RM, dont l'interprétation est un élément essentiel dans le processus de qualification du crime de l'activité de mercenaires.

Mots-clés: mercenaire, conflit armé, côté objectif, participation, activité de mercenaires.

ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРЕСТУПЛЕНИЯ О НАЕМНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО В ПУНКТЕ (1), СТ. 141 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Данная статья принадлежит к категории научных исследований, относящихся к области Особенной части уголовного права. Объектом исследования является характеристика объективной стороны преступной деятельности наемников, осуществляемой путем их участия в вооруженном конфликте, военных действиях или иных насильственных действиях. Тщательный анализ аспектов объективной стороны преступной деятельности наемников, предусмотренной частью (1) ст. 141 Уголовного кодекса Республики Молдова дает возможность выделить проблемы квалификации и определить решения в процессе квалификации действия наемника, его участия в вооруженном конфликте или других насильственных действиях.

В данном исследовании анализируются такие понятия, как: участие, вооруженный конфликт, военные действия, другие насильственные действия, свержение, подрыв конституционного строя, нарушение территориальной целостности в значении статьи 141 УК РМ, толкование которой является важным элементом квалификационного процесса преступления наемнической деятельности.

Ключевые слова: наемник, вооруженный конфликт, объективная сторона, участие, наемническая деятельность.

Introducere

În această publicație ne propunem drept scop investigarea laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor sub aspectul participării mercenarului la conflictul armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente, infracțiune prevăzută la alin.(1) art.141 CP RM.

Vom stabili condițiile cerute de norma de incriminare pentru existența actului de conduită infracțională a mercenarului, ceea ce constituie o primă condiție esențială pentru aplicarea răspunderii penale în con-

formitate cu alin.(1) art. 141 CP RM. În sensul respectiv, vom defini noțiunile de: participare, conflict armat, acțiuni militare, alte acțiuni violente, răsturnare, submimare a orânduirii constituționale, violare a integrității teritoriale în sensul art.141 CP RM.

Metodologie și metode. Întru realizarea scopului propus al prezentei investigații s-a recurs la utilizarea unui șir de metode: analiza și sinteza, deducția și sistematizarea, referitoare la latura obiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarului.

Sistematizarea a servit investigării științifice a opiniilor formulate în sursele doctrinare naționale

și internaționale care tratează de pe diferite poziții latura obiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarilor.

În procesul cercetării a fost utilizată metoda raționamentului (inductivă-deductivă), aplicarea căreia a dus, printre altele, și la formularea unei opinii proprii referitoare la noțiunile de răsturnare, subminare a orânduirii constituționale, alte acțiuni violente, violarea integrității teritoriale în sensul art.141 CP RM.

Idei principale ale cercetării

Latura obiectivă a infracțiunii este elementul componenței de infracțiune ce urmează a fi analizat minuțios în cadrul procesului de calificare a infracțiunii în condițiile, în care se impune cercetarea sub toate aspectele a acțiunii/inacțiunii făptuitorului. Latura obiectivă a infracțiunii constituie elementul de realizare a faptei infracționale.

În literatura de specialitate prin latura obiectivă a unei infracțiuni se înțelege totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii. [4, p. 132] În primul rând, menționăm că, doar o acțiune sau inacțiune poate aduce atingere unei relații sociale apărute de legea penală.

Latura obiectivă a activității mercenarilor prevăzută la alin. (1) art. 141 CP RM se realizează prin participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. Latura obiectivă constituie un act definit de lege ca participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, adică implicarea personală a mercenarului într-o confruntare de ordinul celor enumerate anterior de partea uneia din părți.

În viziunea unor autori ruși, „...latura obiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarilor prevede răspunderea pentru participarea la conflictele armate

ale altor state. Durata implicării unui mercenar într-un conflict sau acțiune armată nu influențează calificarea infracțiunii săvârșite.” [35, p.235], [30, p.281]

Potrivit unui alt grup de autori care reprezintă doctrina rusă: „...latura obiectivă a acestei infracțiuni este caracterizată prin acțiuni constând în participarea personală a unei persoane la un conflict armat sau ostilități. Caracteristicile obiective obligatorii includ și situația operațiilor militare sau a conflictului armat.” [32, p.784]

Urmează să menționăm faptul că, latura obiectivă a infracțiunii stipulate la alin. (1) art.141 CP RM, care anticipând vom menționa, că este una formală, include următoarele două semne: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de participare într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente; 2) timpul săvârșirii infracțiunii, și anume - timpul conflictului armat, al acțiunilor militare sau al săvârșirii altor acțiuni violente.

În continuare, vom recurge la elucidarea și definirea unor noțiuni utilizate în norma de la art.141 CP RM.

În sensul art.141 CP RM prin „*participare*” înțelegem implicarea nemijlocită a mercenarului la acțiunile stipulate în dispozitivul alin. (1) art.141 CP RM.

Implicarea unui mercenar într-un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente poate fi atât o infracțiune continuă (o persoană participă la asemenea evenimente nefaste pentru o lungă durată de timp), cât și unică (de exemplu, o persoană este recrutată pentru a efectua doar o acțiune – elaborarea unei hărți care conține coordonatele amplasării strategice ale părții adverse; instalarea unui mecanism de interceptare ambientală și decriptare a informației, etc.) Perioada de timp pe parcursul căreia un mercenar participă la un conflict armat nu influențează calificarea acțiunilor în baza art. 141 CP RM. [34, p.193]

În alt context, o serie de cercetători, care analizează infracțiunea de activitatea mercenarilor ca o

formă de activitate criminală a cetățenilor străini, acordă atenție impactului acesteia asupra domeniului politic, economic, social și național-etnic. Potrivit doctrinei ruse, „...în primul rând, este necesar să se stabilească și să se analizeze sursele legale care reglementează activitatea mercenarilor. Aceste surse se divizează în două grupuri: interne – legile penale interne ale statului și externe - actele internaționale (convenții, tratate). [28, p. 49]

Potrivit aceleiași surse doctrinare: „Dreptul internațional modern distinge două forme de activitate ale unui mercenar - participarea la ostilități în numele unei părți la un conflict armat și participarea la acțiuni violente comune, dacă situația de tensiune nu are toate semnele unui conflict armat.” [28, p.49]

Participarea mercenarului la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente poate fi individuală, ca parte a unui grup de mercenari, detașamente mercenare din cadrul unității militare ce include în componența sa atât mercenari, cât și ne-mercenari.

Potrivit profesorului Kuprianov A., includerea mercenarului în componența forțelor armate ale unei părți la un conflict armat exclude răspunderea penală pentru participarea mercenarului la acțiunile ce cad sub incidența activității mercenarilor.[34, p.193]

Acest fapt rezultă din una din condițiile definirii mercenarului prevăzute de Convenția internațională pentru reprimarea recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor adoptată la New York la 04.12.1989¹, și anume: persoana să nu fie trimisă de către statul al cărui cetățean este, în misiune oficială sau înrolat oficial în trupele militare ale unei părți beligerante. În condițiile respective persoana

¹ Republica Moldova a aderat prin Legea Nr. 223 din 13-10-2005 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, Publicat la: 04-11-2005 în Monitorul Oficial Nr. 145 art. 693. În vigoare pentru RM din 28.02.2006

nu poate fi considerată mercenar în sensul definiției mercenarului conform Convenției.

Potrivit doctrinei naționale: „Participarea la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente înseamnă activitatea organizată sau nu, condusă sau nu de către alte persoane, presupunând aplicarea violenței. Participarea respectivă se poate realiza în diferite modalități concrete, cum ar fi: atacul asupra sediilor autorităților publice ori a centrelor de comunicații sau posturilor de radio și televiziune, atacarea unor unități militare, ocuparea sediilor autorităților publice ori a sediilor unor partide sau ale altor organizații legale, împotrivirea față de organele de menținere a ordinii publice, dezarmarea forțelor de ordine etc.”[7, p.137]

În mare parte, ne solidarizăm cu opinia doctrinarilor autohtoni Brînza Sergiu și Stati Vitalie invocată anterior cu mențiunea că, în opinia noastră, pentru calificarea acțiunii de „participare” în sensul art. 141 alin. (1) CP RM nu este obligatoriu ca acțiunile mercenarului care cad sub incidența acestei noțiuni să îmbrace o formă violentă. Ne întrebăm, dacă a mercenarul care stă de gardă la un deposit cu muniții sau cel care transportează cu o unitate de transport arme, știind că ele vor fi utilizate în lupte, săvârșește acțiuni cu caracter violent sau nu? Din câte se pare, important pentru calificare este faptul ca evenimentele la care participă mercenarul prin fapta sa nemijlocită să țină de categoria celor trei enumerate în dispoziția analizată care presupun aplicarea violenței.

În continuare ne vom referi la înțelesul noțiunii de „conflict armat” în sensul infracțiunii de activitatea mercenarilor.

Așadar, „...prin „*conflict armat*” înțelegem situațiile în care există ciocniri între forțele de securitate ale statului și unul sau mai multe grupuri armate sau situații în care există ciocniri între două sau mai multe grupuri armate.” [22]

În opinia autorului Cauia A.: „Nu există o definiție atotcuprinzătoare a noțiunii de conflict armat

nici în textele de drept internațional public, iar aprecierea cazuală a fiecărei situații conflictuale în parte poate provoca o creștere negativă a determinărilor subiective și un rezultat nedorit. Această problemă apare în cazul conflictelor armate fără caracter internațional. În asemenea situații, statele pe teritoriul cărora se desfășoară operațiile militare nu recunosc existența unui conflict armat non-internațional pentru a nu fi obligate să aplice prevederile Protocolului Adițional II al Convențiilor de la Geneva din 8 iulie 1977. Astfel, ele încearcă să califice aceste conflicte drept tensiuni și dezordini interne și să le soluționeze conform normelor dreptului intern care, în cele mai dese cazuri, pun la dispoziția autorităților o paletă destul de largă de procedee ce imprimă o alură legală abuzurilor din partea autorităților legitime la adresa insurgenților.” [9, p. 21]

Potrivit aceluiași autor: „Conflictul armat există în situația când este utilizată forța militară în relațiile interstatale sau se produce o violență armată de lungă durată între astfel de grupuri pe teritoriul statului.” [9, p. 20]

În opinia doctinarilor autohtoni: „Important pentru calificare este ca acțiunile să fie săvârșite: de o persoană care nu este cetățean a nici unei dintre părțile antrenate în conflict; în timpul conflictului armat, acțiunilor militare etc.;; acțiunile să se încadreze ca parte componentă a conflictului adică să servească același scop ca formațiunea de partea căreia acționează; scopul material al făptuitorului.” [7 p. 137]

În opinia autoarei Ebzeeva Z.: „Conceptul de conflict armat este comun pentru orice tip de confruntare între părți purtând caracter armat în masă. Cel mai des un conflict internațional reprezintă un război între state.” [39, p. 93] În legătură cu ultima opinie menționăm totuși că, nu întotdeauna un conflict armat, fie și cu participare internațională, este calificat ca război.

În condițiile respective ajungem la concluzia că, prin conflict armat se înțelege orice stare de conflict

în care se aplică armele, avându-se în vedere orice tip de arme. În opinia noastră, noțiunea de conflict armat urmează a fi tratată sub două aspecte: conflict armat intern (atunci când părțile la conflict aparțin aceluiași stat iar conflictul se desfășoară în interiorul acestuia) și conflict armat cu caracter internațional (atunci când conflictul are loc între cel puțin două state).

Așadar, pentru ca o faptă prejudiciabilă să poată fi calificată în baza art.141 CP RM, este important ca acțiunile făptuitorului să fie în strânsă legătură cu un conflict armat, acțiuni militare sau cu alte acțiuni violente, să fie întreprinse în cadrul situațiilor în cauză. De exemplu, nu pot fi calificate în baza art.141 CP RM acțiunile persoanei care, aflându-se pe teritoriul uni stat în care se desfășoară/are loc un conflict armat, acțiuni militare, etc., acționând de sine stătător, provoacă o explozie asupra unei instituții de stat sau deschide focul asupra unei mulțimi într-o cu totul altă regiune decât cea în care are loc conflictul, deși aparent faptele îmbracă semnele activității de mercenar.

O altă noțiune la care se face referire în dispoziția alin. (1) art.141 CP RM este cea de „**acțiuni militare**”.

În Glosar de termeni și expresii privind angajarea operațională a forțelor se face referire la *acțiune militară la nivel strategic* și *acțiune militară la nivel tactic*. Specific pentru ambele categorii este faptul că acțiunea se execută cu mijloace militare. [24, p. 4] Există trei tipuri de asemenea acțiuni militare și anume: acțiuni în folosul forțelor (acest gen de acțiune militară urmărește să faciliteze executarea misiunilor operaționale înaintea, pe timpul și după angajare); acțiuni în folosul mediului civil (sunt înscrise în cadrul obiectivelor guvernamentale, desfășurate în scopul de a contribui la restabilirea parțială sau totală a funcțiilor vitale ale unui stat sinistat); acțiuni umanitare (tip de acțiune ce cuprinde: ajutorul umanitar și acțiunile militare cu scop umanitar). Ac-

țiune militară umanitară reprezintă acea acțiune prin care forțele armate execută prestări directe în folosul populației și a organizațiilor umanitare prezente pe teatru, chiar asigurând protecția lor. Acest tip de acțiune este adesea realizat în cadrul unei operațiuni de menținere a păcii. [24, p. 5]

În literatura de specialitate se disting următoarele tipuri de acțiune militară: acțiune coercitivă; acțiune civilo – militară; acțiune militară umanitară; acțiune preventivă. Acțiune coercitivă este orice acțiune militară care presupune folosirea efectivă a forței în scopul diminuării sau limitării suveranității și a libertății de manifestare a părți împotriva căreia se exercită. Acțiune civilo-militară este acel tip de acțiune întreprinsă pe un teatru de operații militare, ce privește interacțiunea dintre forțele cu mediul civil propriu, în cadrul obiectivelor fixate de guvern. [10, p. 7]

Potrivit doctrinei: „Acțiunea militară reprezintă ansamblul de activități, măsuri, preocupări etc., organizate și desfășurate de structuri ale armatei (comandamente, eșaloane, grupări etc.) prin utilizarea mijloacelor din înzestrare/dotare, în vederea atingerii unui scop în ansamblu sau a unei misiuni în detaliu”. [6, p. 77]

În opinia profesorului român Gh. Bouaru: „Acțiunea militară reprezintă manifestarea voinței comandantului pentru a obține o finalitate prin mijloace militare cu o structură ce include elemente militare și care are deci un caracter militar. Aceasta se poate concretiza în: forme de luptă armată; forme de acțiune non violentă; forme asociate acestora.” [5, p. 124]

Acțiune preventivă este acel tip de acțiune militară ce vizează prevenirea, în termeni generali, a apariției situațiilor potențial periculoase. Ea are scopul de a menține crizele în afara confruntărilor armate. Ea poate lua forma unei acțiuni strict militare ce urmărește să prevină utilizarea mijloacelor militare ale adversarului contra intereselor națio-

nale. De asemenea, există acțiuni militare speciale. Acestea poartă denumirea de operații militare altele decât războiul și reprezintă, de fapt, acțiuni de mică intensitate, desfășurate de forțe ale armatei în timp de pace, de criză și conflict, în vederea îndeplinirii unor scopuri și obiective strategice, ce au ca finalitate: prevenirea, descurajarea, limitarea sau lichidarea unor situații conflictuale cu amploare și intensitate mai mică, precum și sprijinirea autorităților civile în situații de criză internă. [21, p. 9]

Alți autori afirma că: „Acțiunea militară constituie ansamblul coerent de activități organizate și desfășurate de către armată și/sau diferite structuri militare, în timp de pace, criză și conflict, în vederea atingerii unor obiective strategice, operative și tactice. Acțiunea militară include o paletă largă de forme de manifestare, de la cele strict proprii conflictului armat până la operații altele decât războiul. Ea se poate organiza și desfășura atât la nivel strategic (când își propune scopuri similare ca nivel), cât și operativ și tactic (când obiectivele propuse au nivel operativ și, respectiv, tactic).” [10, p. 7]

Rezumând, se poate considera că, prin acțiuni militare se înțelege un act militar cu implicarea unei acțiuni umane, care se desfășoară cu aplicarea armelor sau în vederea folosirii acestora, cu structură bine stabilită care cuprinde elemente militare și de altă natură cum ar fi: politică, economică, diplomatică etc.

În continuare vom analiza noțiunea de „**alte acțiuni violente**” la care se face referire în art.141 alin. (1) CP RM.

În sensul infracțiunii de activitate a mercenarilor prin alte acțiuni violente se înțelege orice acțiuni la care participă mercenarii și care implică aplicarea violenței. Potrivit dicționarului explicativ al limbii române: “Prin violență se înțelege faptul de a întrebuița forța brutală; constrângere, siluire, încălcarea a ordinii legale.” [25]

În opinia unor autori: „Actele violente în condițiile infracțiunii de activitatea mercenarilor includ folosi-

rea armelor sau forța fizică (luptă, luare de ostatici, vătămare corporală, ucidere etc.) pe teritoriul altui stat în raport cu orice stat pentru a-l priva de putere sau o anumită parte din ea. Actele violente pot constitui confiscarea unor obiecte importante ale altui stat (mass-media, comunicații, bănci, spații publice etc.) cu scopul de a răsturna puterea statului sau de a încălca integritatea teritorială a statului.” [41, p. 1070],[31, p. 266]

Conform prevederilor legale, inclusiv în situația săvârșirii „altor acțiuni violente”, pentru calificarea faptei în conformitate cu prevederile infracțiunii de activitatea mercenarilor conform alin.(1) art. 141 CP RM, este necesar ca aceste acțiuni violente să fie orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. Respectiv, nu orice acțiuni violente cad sub incidența art. 141 CP RM. De exemplu, persoana angajată în calitate de mercenar, în afara limitelor prevăzute de acțiunea de „participare” la conflictul armat, participă la acțiuni violente asupra unor suporteri ai unei echipe de fotbal, sau asupra unor civili în scopul deposedării de anumite bunuri, etc. În situația respectivă acțiunile violente ale mercenarului nu sunt orientate spre subminarea sau răsturnarea orânduirii constituționale a statului ori violarea integrității teritoriale a acestuia. În consecință, „acțiunile violente” săvârșite de către aceasta vor fi calificate în corespundere cu articolul din codul penal, care incriminează acțiunile ilegale respective comise cu aplicarea violenței.

Legea penală națională prevede că, toate acțiunile anterior enumerate în contextul realizării laturii obiective de atentare la obiectul infracțiunii de activitatea mercenarilor trebuie să fie orientate spre *răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.*

Cercetând opera juridică a savantului C. Stere, doctrinara R. Grecu menționează pe bună dreptate

că: „Cele trei elemente ale statului: poporul, teritoriul și suveranitatea sunt și astăzi nu pur și simplu elemente constitutive ale statului, ci pilonii de bază ai statalității.” [13, p. 186]

În cele ce urmează vom analiza noțiunile de „orânduire constituțională”, „răsturnare”, „subminare”, „violare a integrității teritoriale” utilizate de legiuitor pentru formularea scopului urmărit într-un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente și anume cel de răsturnare sau subminare a orânduirii constituționale ori violare a integrității teritoriale a statului.

Prin *răsturnare* se înțelege acțiunea de schimbare radicală a unei situații; Înlăturare dintr-o poziție forte sau dintr-o funcție de conducere [24].

Potrivit art.7 din Legea nr. 753/1999 cu privire la Serviciul de Informații și Securitate: „Acțiunile îndreptate spre schimbarea prin violență a orânduirii constituționale, subminarea sau lichidarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării nu pot fi interpretate în detrimentul pluralismului politic, realizării drepturilor și libertăților constituționale ale omului”. [25]

În sensul sintagmei „orânduire constituțională”, savantul constituționalist C. Stere menționează că: „Statul constituțional e prin natura lui o formă progresistă a organizației politice în care nici o limită exterioară nu există pentru realizarea idealurilor celor mai înalte ale democrației moderne și în care factorul predominant în propășirea națională e poporul însuși, de conștiința și energia căruia atârnă în ultimă analiză toată măsura puterii sale reale în viața politică și a prosperității sale morale și materiale, - de la bărbăția lui în luptă – direcția și mersul dezvoltării politice și sociale.” [13, p. 199]

A urmări scopul răsturnării sau subminării *orânduirii constituționale* a unui stat semnifică, în convingerea noastră, a atenta la opțiunea politică a cetățenilor referitoare la sistemul politic al statului care este definit de către profesorul Arseni Al. ca

rezultatul activității umane organizate și reprezintă unitatea organelor politice și de stat ierarhic structurate care activează în conformitate cu prevederile constituționale în vederea asigurării binelui comun al poporului suveran. [3 p, 233]

Potrivit savantului Al. Arseni: „Principiul constituționalității în primul rând înseamnă cucerirea pe cale legală a puterii și apoi exercitarea ei în conformitate cu cerințele legislației.”, [2, p. 491]

Astfel, pornind de la principiul supremației Constituției, menționăm că în sensul art.141 CP RM, prin orânduire constituțională se înțelege: organizarea politică și teritorială a statului sub aspectul regimului politic și al formei de stat, precum și al împărțirii administrativ-teritoriale, determinată, în esență, de caracterul orânduirii sociale guvernată de principiul supremației constituției.

Constituția fiecărui stat consfințește caracterul inalienabil și indivizibil al statului. Orice acțiune care atentează la cel puțin unul din elementele statului atentează, de fapt, la realizarea și garantarea eficienței a principiilor și normelor consacrate în Constituție sau cu alte cuvinte la orânduirea constituțională a statului.

Prin *subminare*, conform DEX, se înțelege acțiunea de a ataca, a lovi (indirect, pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite. Cu alte cuvinte, prin subminare se înțelege– schimbarea prin violență a conducerii politice.

Așadar, în sensul art.141 CP RM prin „răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale” se poate înțelege preluarea pe cale neconstituțională, acapararea puterii legitime în stat, secesionarea unității puterii publice prin aducerea la putere a unor organe de conducere paralele celor oficial existente etc. De cele mai multe ori aceasta se realizează prin acțiuni violente cu utilizarea armelor, prin participarea la asemenea acte a unor subdiviziuni de forță, formațiuni paramilitare conduse de ofițeri militari sau comandanți paramilitari aparținând aceluiași stat. În realizarea unor asemenea acte ilegale se

practică în unele cazuri și antrenarea mercenarilor.

Cu referință la „integritate teritorială” profesorul B. Negru menționează că: „Teritoriul este dimensiunea materială a statului. El nu este doar o noțiune geografică, ci și un concept politic și juridic și reprezintă partea din globul pământesc ce cuprinde solul, subsolul, apele și coloana de aer de deasupra solului și apelor asupra cărora statul își exercită puterea sa suverană. Unii autori atribuie la teritoriul statului navele maritime, navele aeriene, rachetele cosmice, precum și terenul pe care este situată reprezentanța diplomatică dintr-un stat străin.” [18, p. 57]

Teritoriul, alcătuit din spațiile terestru, acvatic și aerian, împreună cu populația sunt considerate premisele materiale și naturale ale organizării politico-statale și definesc supremația teritorială a statului ca parte integrantă a suveranității, obligând statele să nu aducă atingere integrității teritoriale, pentru a păstra astfel indivizibilitatea teritoriului în sensul neînstrăinării unor componente ale sale. [19, p. 29]

Potrivit art.120 CP RM Teritoriul prin teritoriul Republicii Moldova și teritoriul țării se înțelege întinderea de pământ și apele cuprinse între frontierele Republicii Moldova, cu subsolul și spațiul ei aerian.

Potrivit doctrinarului constitutionalist V. Popa: „În orice caz, trebuie ținut cont de faptul că în documentele internaționale, dreptul la autodeterminare este condiționat de postulatul că, nimic nu poate fi interpretat ca autorizând sau incurajând orice acțiune care ar putea dezmembra sau diviza în totalitate sau parțial integritatea teritorială sau unitatea politică a statelor suverane și independente.” [19, p. 30]

Principiul integrității sau inviolabilității teritoriului statului exprimă obligația existentă în sarcina celorlalte state de a respecta această suveranitate teritorială a statului. [1, p. 70]

În interpretarea sensului sintagmei „violarea integrității teritoriale” apelăm la opinia profesorului Alexandru Arseni, potrivit căruia: „Statul se bucură

de suveranitatea teritorială, ceea ce implică însă nu numai drepturi pentru ele ci și obligații pentru celelalte state, cărora le este interzis să-i ducă atingere. Principiul integrității sau inviolabilității teritoriului statului exprimă tocmai obligația existentă în sarcina celorlalte state de a respecta această suveranitate teritorială a statului. Statele participante se vor abține de asemenea, fiecare de a face teritoriul celuilalt obiectul unei ocupații militare sau a unor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței în contradicție cu dreptul internațional sau obiectul unei dobândiri prin asemenea măsuri sau prin amenințarea cu ele.” [2, p. 419]

Așadar, prin integritate teritorială se are în vedere principiul de bază al dreptului internațional, potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-și exercite deplin și nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său fără a fi supus unor ingerințe din partea altui stat.

Pornind de la dispoziția alin. (1) art.141 CP RM, în mare parte, participarea mercenarului la un conflict armat presupune utilizarea armelor, dispozitivelor explosive în cadrul confruntărilor armate.

Mercenarul, fiind, de regulă, o persoană înarmată, respectiv utilizează arma conform destinației funcționale. Noțiunea de armă, inclusiv în contextul infracțiunii de activitate a mercenarilor, urmează să fie înțeleasă conform prevederilor legale, incluzând muniții, explozibili și dispozitive explozive, fapt relevat și în doctrină [33, p. 262].

Potrivit alin. (1) art.129 CP RM Armele: „Prin arme se înțeleg instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispoziții legale. (2) Sânt asimilate armelor orice alte obiecte ce ar putea fi folosite ca arme sau care au fost întrebuițate pentru atac.

Potrivit art. 2 din Legea nr. 130/2012 privind regimul armelor și munițiilor cu destinație civilă: „Prin armă, se înțelege obiect sau dispozitiv, conceput sau adaptat, prin care un plumb, un glonț ori un alt proiectil sau o substanță nocivă gazoasă, lichidă ori în

altă stare, pot fi descărcate cu ajutorul unei presiuni explozive, gazoase sau atmosferice ori prin intermediul unor alți agenți propulsori.” [27] Același act legislativ prevede categoriile de arme: armă albă, armă de foc, armă letală, armă neletală, armă de apărare, armă de somare, etc.

În contextul respectiv vom reitera sensul legal al următoarelor noțiuni: *armă albă* – obiect sau dispozitiv care poate pune în pericol sănătatea ori integritatea corporală a persoanelor prin lovire, tăiere, împungere, cum ar fi: baioneta, sabia, spada, floreta, cuțitul, arbaleta și arcul. Această noțiune include doar cuțitele a căror grosime a lamei depășește 2,6 mm sau a căror lungime a lamei depășește 95 mm; *armă de foc* – armă portabilă cu țevă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alice, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie. Se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alice, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale ori a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop. În sensul prezentei legi, în definiția armelor de foc nu sunt incluse armele prevăzute la categoriile C și D din anexa nr. 1. [27]

O definiție complexă a armei de foc formulează profesorul M. Gheorghită, potrivit căruia: „Arma de foc este un dispozitiv special confecționat și constructive destinate pentru nimicirea ființelor vii (omului, animalului) sau distrugerea unor obiecte, obstacole prin intermediul proiectilului care obține mișcare direcționată și țintită din energia gazelor termice descompuse a substanțelor explosive.

Arma albă constituie un obiect, dispozitiv special confecționat sau adaptat și destinat să pricinuiască ființelor vii leziuni corporale grave. Ea se aplică în lupta corp la corp și nu este bazată pe substanțe explozive, ci doar pe forța musculară a omului. [11, p. 230]”

Prin dispozitiv exploziv sau alt dispozitiv cu efect letal în sensul legii penale se înțelege:

a) arma sau dispozitivul exploziv sau incendiar destinat sau capabil să cauzeze moartea, vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori daune materiale esențiale;

b) arma sau dispozitivul destinat sau capabil să cauzeze moartea, vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori daune materiale esențiale prin eliberarea, diseminarea sau acțiunea substanțelor chimice toxice, a agenților biologici ori a toxinelor sau a altor substanțe similare, a radiației sau a substanțelor radioactive.

Profesorul M. Gheorghică definește materia explozivă ca prezentând: „Substanță sau un amestec de substanțe care, sub acțiunea căldurii sau a unui focar mecanic, are proprietatea de a se descompune brusc și violent, cu dezvoltarea de căldură, lumină, și gaze, provocând o creștere mare a presiunii locului exploziei.” [11, p. 230]

Reiterăm că, săvârșirea de către un mercenar a altor infracțiuni în cadrul participării la un conflict armat sau la operațiuni militare nu este acoperită de latura obiectivă a infracțiunii prevăzută la alin. (1) art.141 din CP RM.

Acest lucru, cel mai probabil, se aplică nu numai pentru crime, jafuri și alte crime de mercenar „însoțitoare”, dar și traficului ilegal de arme, muniție, explozibili și dispozitive explozive. [36, p. 105]

Bineînțeles, la înrolarea mercenarului în trupele de mercenari nu este obligatoriu ca persoana să poată mânui o armă de foc sau alte dispozitive explozive. Dar persoanele care posedă aptitudini de tragere par a fi mai ușor înrolate, acestora fiindu-le accesibile sarcini mai complexe. În ceea ce privește cetățenii Republicii Moldova, participanți la conflictul armat de exemplu, din estul Ucrainei, după cum decurge din practica judiciară, recurg la utilizarea armelor de foc și/sau dispozitivelor explozive.²

² A se vedea. Judecătoria mun. Chișinău sect. Centru. Sentința

În situația dată este important să menționăm că, cel puțin la etapa actuală în legislația Republicii Moldova se atestă existența unor lacune ce țin de trasabilitatea armelor și dispozitivelor explozive, ceea ce înlesnește accesul persoanelor interesate la aceste obiecte.

De exemplu, în proiectul de hotărâre a Guvernului pentru implementarea Legii nr.143 din 17 iulie 2014 privind regimul articolelor pirotehnice autorul propunea instituirea unor norme de casare a articolelor pirotehnice, fără însă a stabili criterii clare și un mecanism de aplicare a acestora. În contextul dat, s-a atenționat asupra faptului că: „Fiind necesară evidența strictă a articolelor pirotehnice și trasabilitatea acestora pentru siguranța populației, este dificilă realizarea acesteia în condițiile în care operatorul economic de sine stătător va dispune și va înfăptui casarea articolelor pirotehnice. În acest caz lipsesc mecanismele de control și supraveghere în domeniul trasabilității articolelor pirotehnice care reprezintă un domeniu vulnerabil și cu un risc sporit pentru viața, sănătatea și siguranța populației”. [14, p. 5]

Importanța acestor argumente este cu atât mai mare cu cât condițiile de accedere în profesia de pirotehnician sunt minime, iar fără un mecanism de trasabilitate a acestor obiecte, există riscul ca acestea să fie utilizate ca materie primă pentru dispozitivele explozive.

Totodată, referitor la transportul/circulația munițiilor s-a atras atenția asupra faptului că, întrucât la etapa actuală legislația Republicii Moldova nu conține o normă care să reglementeze expres lista cu tipurile de muniții pentru care transportul poate fi autorizat fără consimțământul prealabil, norma respectivă în varianta propusă, lasă loc de interpretări. Or, nefiind reglementată o listă exhaustivă a tipurilor de muniții pentru care transportul poate fi autorizat fără consimțământul prealabil, autoritatea compe-

din 20.01.2016. Dosarul nr. 1-783/15; Judecătoria mun. Chișinău. Sect. Centru. Sentința din 24.03.2017. Dosarul nr. 1- 888/17

tență poate aplica norma dată pe criterii subiective și poate stabili cerințe neexhaustive pentru anumiți subiecți cât și favorizării altor agenți economici. Pentru a nu rămâne loc de interpretări, urmează a fi stabilită expres lista tipurilor de muniții pentru care transportul poate fi autorizat fără consimțământul prealabil sau cu trimitere la norma care va conține lista respectivă. Or, nu putem exclude faptul că, în condițiile asigurării mercenarilor cu arme și muniții de către persoanele fizice și/sau juridice din Republica Moldova, aceste lacune prezintă un „coridor verde” pentru realizarea acestor acțiuni. [15]

De asemenea, în vederea stabilirii și respectării unui mecanism de evidență strictă a armelor letale și neletale în contextul limitării dreptului de deținere a acestora, s-a considerat oportun includerea în lege în mod expres a termenului de depunere a armelor letale și neletale astfel încât norma imperativă creată să nu lase loc de interpretări precum și privarea de dreptul de deținere sau port și folosire a armei pe un termen de 5 ani în cazul persoanelor care au fost depistate în stare de ebrietate produsă de alcool sau alte substanțe. Or, portul armei în stare de ebrietate constituie un mare pericol pentru viața și sănătatea cetățenilor în special cât și a ordinii publice în general. [16] În contextul celor menționate, autorii proiectelor menționate anterior, au acceptat propunerile înaintate.

În situația respectivă pericolul social constă în faptul că, persoana are acces la armele de foc, ceea ce facilitează cultivarea abilităților de utilizare a acestora, iar de aici și până la dorința de a utiliza aceste arme în viața reală, fie în activitatea mercenarilor sau la acțiuni teroriste este doar un pas.

În opinia autoarei K. Iurtaeva, „...este dovedit că, există o linie fină de demarcare între manifestările moderne ale activităților mercenare și acțiunile de terorism cu implicarea forțelor armate.” [40, p. 145]

Potrivit profesorului M. Gheorghiu: “Până în prezent Republica Moldova nu a fost afectată de terorism, însă aceasta nu trebuie să inspire încrede-

rea în invincibilitatea societății sau a statului față de acest fenomen extrem de negativ.” [12, p. 411]

Din păcate, aceste afirmații pot fi atribuite și fenomenului de activitatea mercenarilor. Or, evenimentele din ultima perioadă în coroborare cu practica judiciară demonstrează faptul că, tot mai mulți cetățeni ai Republicii Moldova sunt interesați de a participa la conflictul militar din estul Ucrainei.

Infrațiunea examinată este formală, ea se consideră consumată din momentul participării într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente. [7, p. 138]

Potrivit autoarei Ebzeeva, pentru ca infrațiunea de activitatea mercenarilor să se considere consumată, nici măcar nu este necesar ca mercenarul să ia parte la luptă. [39, p. 106]

Pentru calificarea faptei în baza alin. (1) art.141 CP RM ne interesează dacă participarea la un conflict armat la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente este sau nu activă. O asemenea împrejurare poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei. Pentru a se stabili gradul de participare a făptuitorului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, se vor lua în considerare: gradul de agresivitate a făptuitorului; spiritul de inițiativă al acestuia; capacitatea de a lua decizii și de a le executa; neacceptarea cruțării victimei; recalcitranta în raport cu reprezentanții autorităților etc. [7, p. 137]

Este relevantă în sensul dat opinia profesorului rus Potapov A A., potrivit căruia: „Dacă un mercenar îndeplinește o sarcină care nu respectă legile și obiceiurile de război (de exemplu, luarea de ostatici, uciderea de civili), calificarea trebuie efectuată în baza tuturor infracțiunilor săvârșite.” [38, p. 8-9]

Participarea într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente nu poate să absoarbă: participarea la activitatea unei formațiuni paramilitare neprevăzute de legislația Republicii Moldova; participarea la activitatea unei bande armate; parti-

ciparea active la dezordine în masa; participarea la rebeliunea armată etc. În asemenea cazuri, este necesară aplicarea suplimentară a art.282, 283, alin. (1) art.285, art. 340 sau altele din Codul penal.

Precizăm că, potrivit doctrine naționale: “Aplicarea armei în cadrul participării într-un conflict armat la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, depășește cadrul de incriminare al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.141 CP RM. De aceea necesită calificare suplimentară conform altor norme corespunzătoare din Codul penal (de exemplu lit. g) alin.(2) art.164; lit. f) alin.(2) art.166 sau altele)”. [7, p. 137]

De asemenea, depășește cadrul infracțiunii specificate la alin. (1) art.141 CP RM purtarea sau păstrarea ilegală a armelor de foc sau munițiilor. În prezența unor condiții suficiente, o astfel de acțiune necesită calificare suplimentară în baza în baza art.290 CP RM.

Sub aspectul timpului săvârșirii faptei prevăzute la art.141 alin. (1) CP RM aceasta poate fi comisă numai în timpul conflictului armat, al acțiunilor militare sau al săvârșirii altor acțiuni violente, indiferent dacă un asemenea conflict ori acțiune poartă un caracter internațional sau intern. În lipsa acestui semn al laturii obiective, fapta nu poate fi calificată în acord cu alin. (1) art.141 CP RM.

Concluzii

Latura obiectivă a activității mercenarilor prevăzută la alin. (1) art. 141 CP RM se realizează prin participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la alin. (1) art.141 CP RM include următoarele două semne: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de participare într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente; 2) timpul săvârșirii infracțiunii,

și anume - timpul conflictului armat, al acțiunilor militare sau al săvârșirii altor acțiuni violente.

Infracțiunea examinată este formală, ea se consideră consumată din momentul participării mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente.

Participarea la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente se poate realiza în diverse modalități concrete, cum ar fi: atacul asupra sediilor autorităților publice ori a centrelor de comunicații sau posturilor de radio și televiziune, atacarea unor unități militare, ocuparea sediilor autorităților publice ori a sediilor unor partide sau ale altor organizații legale, împotrivirea față de organele de menținere a ordinii publice, dezarmarea forțelor de ordine etc.

Participarea mercenarului la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente poate fi individuală, ca parte a unui grup de mercenari, detașamente mercenare din cadrul unității militare ce include în componența sa atât mercenari, cât și ne-mercenari.

Participarea într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente nu poate să absoarbă: participarea la activitatea unei formațiuni paramilitare neprevăzute de legislația Republicii Moldova; participarea la activitatea unei bande armate; participarea activă la dezordine în masa; participarea la rebeliunea armată etc. În asemenea cazuri, este necesară aplicarea suplimentară a art.282 - Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea; 283 – Banditismul; alin. (1) art.285 – Dezordine în masă; art. 340 – Rebeliunea armată sau altele din Codul penal.

Aplicarea armei în procesul săvârșirii altor infracțiuni de către mercenari în cadrul participării într-un conflict armat la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, depășește cadrul de incriminare al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.141 CP RM. Aceasta presupune calificare suplimentară conform altor nor-

me corespunzătoare din Codul penal (de exemplu lit. g) alin.(2) art.164; lit. f) alin.(2) art.166 sau altele).

De asemenea, depășește cadrul infracțiunii specificate la alin. (1) art.141 CP RM purtarea sau păstrarea ilegală a armelor de foc sau munițiilor. În prezența unor condiții suficiente, o astfel de acțiune necesită calificare suplimentară în baza în baza art.290 CP RM.

Sub aspectul timpului săvârșirii faptei prevăzute la art.141 alin. (1) CP RM aceasta poate fi comisă numai în timpul conflictului armat al acțiunilor militare sau al săvârșirii altor acțiuni violente, indiferent dacă un asemenea conflict ori acțiune poartă un caracter internațional sau intern. În lipsa acestui semn al laturii obiective fapta nu poate fi calificată în acord cu alin. (1) art.141 CP RM.

Bibliografie

1. ARSENI, Al. "Drept Constituțional și instituții politice", vol. II, Chisinau, 1997, p. 70.
2. ARSENI, Al. Drept Constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol I. Chișinău: CEP USM 2005, - ISBN9975-70-536-7, 502 p.
3. ARSENI, Al. Drept Constituțional și instituții politice: Tratat: [în vol.]/ Alexandru Arseni. – Ed. A 2-a, rev. -Chișinău: CEP USM, 2019 -. Vol.I – ISBN 978-9975-149-40-2, 273 p., p.233.
4. BOTNARU, S. ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA M. Drept penal. Partea generală Ediția a II-a, septembrie 2005. Cartier, 624p. p.132 ISBN 9975-79-329-0. Disponibil online <http://drept.usm.md/public/files/Dreptpenal-general3acfb.pdf> accesat la 25.12.2019.
5. BOUARU, Gh. Aspecte ale conducerii sistemelor militare, București, Editura AISM, 1999, p.124.
6. BUCINSCHI, V. Acțiunile aviației în cadrul operațiilor întrunite, București, Editura AISM, 2002, p.77.
7. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. - 1328 p, p. 137. ISBN 978-9975-53-469-7
8. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I. Drept Penal Partea Specială vol.II. Editura Cartier Juridic, 2005, 804 p. p.41.
9. CAUIA, A. Conflictul armat fără caracter internațional. Esența și aplicabilitatea normelor de drept internațional umanitar. Studii De Securitate Și Apărare. Publicație Științifică Revista Militară nr. 2 (8) 2012 p. 18-24, p. 20 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conflictele%20armate%20fara%20caracter%20internati-onal.pdf
10. DUȚU, P., VĂDUVA, G. Dinamica Scopurilor În Acțiunile Militare Editura Universității Naționale De Apărare București, 2004 P. 7. În format online, a se vedea: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/dinamica_sco-purilor_in_aciunile_militare.pdf
11. GHEORGHÎȚĂ, M. Tratat de criminalistică. Chișinău, 2017 Tipografia Centrală 872 p, 230. ISBN 978-9975-53-834-3
12. GHEORGHÎȚĂ, M. Tratat de metodică criminalistică. Chișinău, CEP USM 2015-532 p. p.411. ISBN 978-9975-71-606-2
13. GRECU, R. Stere în luptă pentru Drepturile omului. Editura Universul, Chișinău 2009. ISBN 978-9975-47-034-6. 252 p, p. 186.
14. MACOVEI, V. Raport de expertiză anticorupție Nr. EHG17/4025 din 31.03.2017 la proiectul de hotărâre a Guvernului pentru implementarea Legii nr.143 din 17 iulie 2014 privind regimul articolelor pirotehnice p.5. <https://cna.md/reports.php?l=ro>
15. MACOVEI, V. Raport de expertiză anticorupție asupra nivelului coruptibilității proiectului hotărârii Guvernului pentru aprobarea Reglementării tehnice cerințe esențiale de securitate ale explozibililor de uz civil, punerea la dispoziție pe piață și controlul explozibililor de uz civil din 16.05.2016 <https://cna.md/reports.php?l=ro>
16. MACOVEI, V. Raport de expertiză anticorupție asupra nivelului coruptibilității proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (art.290 Cod penal, art.32,36, 128, și Cod contravențional, art.316 Cod executare și Legea nr.160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător). 23.06.2016 publicat pe pagina oficială a Centrului Național Anticorupție - www.cna.md
17. MACOVEI, V. Forma vinovăției subiectului infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzută la art.141 CP RM. ULIM Conferința.....
18. NEGRU, B. „Teoria generală a dreptului și statu-

lui”, Secția Editare a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, 1999, p. 57.

19. OSMOCHESCU, N. Constituția Republicii Moldova, Comentariu. Art. 3. Editura Arc 2012 http://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf

20. POPA, V. Drept constituțional și instituții politice. Curs de prelegeri pentru anul de studii 2009-2010. P. 30 în format online a se vedea: https://www.academia.edu/18329444/Popa_V._Drept_constitutional

21. RĂPAN, F., STROIESCU, D., PURICEL, I. Forțele aeriene în acțiuni militare altele decât războiul, București, Editura AISM, 2001, p.9.

22. *Interpretarea conceptului de “conflict armat” în dreptul Uniunii Europene*. Martie 11, 2014 • de Polish Helsinki Foundation for Human Rights. <https://www.liberties.eu/ro/news/interpretare-conflict-armat/4>

23. ICTY, Prosecutor v Tadic, Appeal on Jurisdiction, Case IT-94-I-AR72(oct. 2, 1995), 35 I.L.M. 32, 54, par. 70 (1996) [on-line] <http://www.un.org/icty/tadic/trialc2/jugement/index.htm> (11.03.2009).

24. Glosar de termeni și expresii privind angajarea operațională a forțelor, București, Editura AISM, 2002, p.4

25. <https://dexonline.ro/intrare/violen%C8%9B%C4%83/60802>

26. LEGE Nr. 753 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova Publicat: 31.12.1999 în Monitorul Oficial Nr. 156 art Nr :764, art.7.

27. LEGE Nr. 130din 08-06-2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă Publicat: 26-10-2012 în Monitorul Oficial Nr. 222-227 art. 721

28. АЙДАРБЕКОВ, Ч. А. Правовой статус наемника: проблемы законодательного регулирования. Управленческое консультирование. № 4. 2016. С 48-60., с. 49.

29. БАЖАНОВ, Ю.В. БАУЛІН, В.Я. ТАЦІЙ, В.В. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / 134 с., p.131.

30. БРАГИН, А.П. Российское уголовное право /

Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, М. 2001, - 287 с., p.281.

31. ДЖУСОЕВА, Ф.А. Правовое понятие наемничества. ОБЩЕСТВО И ПРАВО 2007 №4(18) С 263/267, с. 266. <file:///D:/Users/q/Downloads/pravovoe-ponyatie-naemnichestva.pdf>

32. ИНОГАМОВА-ХЕГАЙ, Л.В. РАРОГА, А.И., ЧУЧАЕВА, А.И. Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Издание второе исправленное и дополненное /– М.: Юридическая фирма «Контракт»: инфра, 2008. – 800 с. P.784.

33. КИБАЛЬНИК, А.Г., СОЛОМОНЕНКО, И.Г. Преступления против мира и безопасности человечества. – СПб.: Юридический Центр Пресс, 2004. – 385 с. – ISBN 5-94201-292-X p. 262

34. КУПРІЯНОВ, А.О. Особливості Складу Злочину, Передбаченого Ст. 447 Кк України В, *Актуальні проблеми держави і права*. С 189-196. P. 193.

35. МОХОНЧУК, С. Юридичний склад найманства та його особливості в системі злочинів проти миру та безпеки людства *Вісник № 2* [69] с. 227-236 P. 235.

36. МОЛИБОГА, О.Ю. Уголовная ответственность за наемничество: дис. ... канд. юрид. наук– Ставрополь, 2000. – С. p.105.

37. ПАРХОМЕНКО, С.В., ЛИТВИНЦЕВ, А.А. Понятие «наемник» в международном и российском уголовном законодательстве: сравнительно-правовой аспект, *Sibirskii Iuridiceskii Vesnik*. Nr. 3 (78) 2017. С 60-65. С 64.

38. ПОТАПОВ, А.А. Квалификация действий с признаками участия наемника в вооруженном конфликте или военных действиях // *Следователь*. 2002. ~№7.» С. 8-9. Citat după Ebzeeva p.106.

39. ЭБЗЕЕВА, З.А. Наемничество: уголовно-правовой и криминологический аспекты. Диссерт. Саратов – 2013, p.93.

40. ЮРТАЄВА, К.В. кваліфікація найманства: національний та міжнародно-правовий аспекти *Forum Prava*, 2018. (3). 141–148 ISSN 1995-6134. <http://orcid.org/0000-0002-6096-2020> p. 144

41. ЯЦЕНКО, С.С. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий. 3-е изд. исправл. и дополн. / Краснодар, 2003. С. 1070.